

Çin-Suudi Arabistan İlişkileri: Batı Kampından Stratejik Ortaklığa

Soğuk Savaş süresince Batı kampında yer alan Suudi Arabistan ile Çin arasındaki ilk resmî görüşme 1985 senesi kasım ayında, Umman'da yapıldı. Her iki ülke arasındaki resmî diplomatik ilişkiler ise Temmuz 1990'da kuruldu. Ancak taraflar arasındaki ilişkiler, Irak-İran Savaşı'nın bölge üzerindeki etkisi geçtikten ve SSCB'nin dağılmasından sonra rayına oturdu. Çin Devlet Başkanı Şi'nin, son olarak 7 Aralık 2022 tarihinde Suudi Arabistan'a yaptığı 3 günlük ziyaretten sonra, 50 milyar doları aşan 20'den fazla yatırım anlaşması ve sözleşmeler, ayrıca iki ülke arasında stratejik ortaklık belgesi ile Bir Kuşak-Bir Yol Projesi Entegrasyon Plânı imzalandı.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra uluslararası politikada yaşanan değişim ve gelişiminin devamı için enerjiye olan ihtiyacının ön plâna çıkması Çin'i de etkiledi. Pekin yönetimi Ortadoğu'yu dış politikasının önemli bir parçası hâline getirdi. Ortadoğu'nun önem kazanmasında, Çin'in 1980'li yıllarda başlattığı hızlı ekonomik büyümeyi sürdürebilmek için gerek duyduğu enerji talebine cevabın Ortadoğu'da olması belirleyici oldu. Pekin yönetimi, 1990'lı yıllardan beri Ortadoğu coğrafyasına, enerji arzının güvenliğini sağlama hedefiyle bakıyor. Bu nedenle dünya üzerindeki petrolün yüzde 17'sine sahip olan Suudi Arabistan ile enerji alanındaki iş birliğinin sürekliliği, Çin için hayati önem taşıyor. Hâlihazırda Çin'in petrol ithalatının yüzde 18'ini karşılayan Suudi Arabistan, Çin'in en büyük petrol tedarikçisidir. Suudi Arabistan açısından ise Çin, petrol ihracı için en stratejik pazardır. Çin, Basra Körfezi'ni; Arabistan yarımadası, Kızıldeniz ve Akdeniz'e bağlayan liman şehirlerinde ve organize sanayi sitelerinde, bölgede kalıcı olabilmek adına, derin ticarî ilişkiler geliştirdi.

Ortadoğu'ya en fazla yatırım Çin tarafından yapıldı. Bölgede 2013-2023 yılları arasında yapılan doğrudan yabancı yatırımların yüzde 40'ı bizzat Çin tarafından gerçekleştirildi. Bu ilişkiler ve yatırımlar Çin'in, enerji kaynaklarını güvence altına almasına, ticaretini geliştirmesine ve bölgede nüfuz elde etmesine yardımcı oluyor.

İki ülke arasındaki ilişkilerde öne çıkan bir diğer iş birliği konusu da 2013 senesinde Çin Devlet Başkanı Şi tarafından ilân edilen "Kuşak-Yol Projesi" (KYG)'dir. İthalatının yüzde 80'ini, ABD denetiminde olan Hint ve Pasifik okyanusları üzerinden gerçekleştirmesi nedeniyle Çin, alternatif KYG projesini geliştirdi. Bu proje çerçevesinde Ortadoğu, sahip olduğu stratejik konumuyla, Çin'in gözünde daha da değerlendirildi. Bu sebeple, Pekin'in Ortadoğu'ya yönelik politikaları geleneksel olarak enerji güvenliği bağlamındayken, 2013 senesinden sonra daha farklı etkenleri de içinde barındırmaya başladı. Kuşak-Yol Projesi'nde Suudi Arabistan merkez ülkelerden biridir. Kuşak-Yol, Çin'i ekonomik olarak daha güçlü ve güvenli bir ağa kavuşturacak olmasının yanı sıra, Ortadoğu ülkeleri için de önemli fırsatlar sunmaktadır. Ortadoğu ve özellikle de Suudi Arabistan, yüksek oranda petrol endüstrisine dayalı ekonomisi nedeniyle, sürdürülebilirlik noktasında çeşitli risklerle karşı karşıyadırlar. Petrol ve doğalgaz rezervlerinin bir gün tükenecek olması, Suudi Arabistan Prensi Salman'ı, ekonomiyi yeni alanlara kaydırmaya yönlendiriyor. Çin, yeni alanların inşasında alternatif olarak görünüyor ve Pekin'in bölgede daha etkili olmasını sağlıyor.

Çin-Suudi Arabistan ilişkilerinde öne çıkan bir başka konu da ticarî ve ekonomik ilişkiler, yatırımlardır. Suudi Arabistan, Çin'e petrol, petrokimya ürünleri ve diğer bazı ürünleri satıyor. Suudi Arabistan'ın Çin'den yaptığı ithalat ise Suudi Arabistan'ın artan ekonomik ve sosyal kalkınma ihtiyacını karşılamaya yardımcı oluyor. 2022 senesinde taraflar arasındaki ticaret hacmi, çok büyük bir artışla 120 milyar dolar oldu.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız nedenlere, Ortadoğu'daki silâh pazarı, ABD ile olan küresel mücadele ve Ortadoğu bölgesinde etkinlik kurma amacı da ilâve edilebilir.

Riyad yönetimi, 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları sonrasında küresel güçlerle ilişkilerini dengelemeye yöneldi ve "Doğuya bak" politikasını benimsedi. Suudi Arabistan'ın Çin ile ilişkileri genelde stratejik öneme sahiptir. 2003 senesinde, Irak'ın işgali sonrasında ABD'nin Ortadoğu'daki etkisini kaybetmeye, gücünü Pasifik'e kaydırmaya başlamasıyla birlikte Çin, bölge ülkeleri için tercih edilen yeni bir küresel ortak olarak gündeme geldi. Bunda, ABD'nin bölgeye yönelik yaklaşımının yarattığı rahatsızlıklar ve Çin'in sömürgeci bir geçmişinin olmaması da etkili oldu. Son dönemde, ABD'nin Suudi Arabistan'a "insan haklarıyla" ilgili eleştirileri ve petrol üretiminin kısıtlanmasına yönelik tartışmalarda Riyad'ın Moskova'ya destek vermesi nedeniyle, ABD-Suudi Arabistan ilişkileri gerildi. Tüm bu gelişmelerin sonucunda Riyad, ABD'ye alternatif aramaya başladı. Çin-Riyad ilişkilerindeki gelişmelerin bir nedeni de budur.

21. yüzyıla damgasını vuran, enerji kaynaklarını ele geçirme mücadelesinin, ABD elebaşılığındaki emperyalizm ile Çin emperyalizmi arasında “3. Paylaşım Savaşı”na dönüşebileceği bugün ciddi biçimde tartışılmakta. Emperyalist-kapitalist sistemin, 2008’den beri devam eden krizini atlatamamasına karşın, gelişimini devam ettiren Çin’in enerjiye olan ihtiyacının sürekli artması pazar paylaşımı savaşı ihtimalini güçlendirmekte. Esasen, çevremizde devam etmekte olan Rusya-Ukrayna ve İsrail-Hamas vekâlet savaşları da yaklaşmakta olan “3. Paylaşım Savaşı”nın ayak sesleri olarak görülmelidir.

Ahmet Hulusi Kırım

11 Mart 2024